

Bodrogvári Ferenc

A DOMINÁCIÓ MINT SZÜKSÉGLET ÉS AZ ÖNIGAZGATÁS MINT DOMINÁCIÓ*

Ezt a munkát a nemrég elhunyt dr. Bodrogvári Ferenc, az újvidéki Bölcsészettudományi Kar néhai docense közvetlenül halála előtt írta, azaz a szerző utolsó, valószínűleg befejezetlen írása.

Ennek az írásnak az a célja, hogy azonosítsa az öniszervezést¹ mint az embernek a domináció iránti fajlagos szüksége kielégítésének módját, mely az ember generikus lényegét alkotó erők kifejezésre jutását, kifejlődését célozza.

Jellegénél fogva tehát ez a szöveg olyan igénnyel íródott, hogy filozófiai szempontból vizsgálja az öniszervezés társadalmi-ontológiai meg-alapozottságát, elméleti és metodológiai irányultságát tekintve pedig Marx elméleti hagyatéka kereteiben maradjon.

Az írás esetleges gyakorlati jelentősége attól függ, mennyire kritikus módon fogadják; mindenesetre hozzájárulhat a szabadabb, humánusabb együtt-élés alternatíváinak kutatásához. Amennyiben célt tévesztett, úgy figyelemre int. Ha nem egyértelmű fiaskó, akkor egyes elemei további kritikai elemzések alapjául szolgálhatnak.

A kiinduló feltevés érvekkel való alátámasztásához mindenekelőtt azokat az alapvető fogalmakat kell tömören meghatározni, melyeken maga a kifejtés alapul.

Ha az öniszervezés az embernek a domináció iránti fajlagos szüksége kielégítésének formája, mely az ember generikus lényegét jellemző alkotó erők kifejlődését célozza, feltétlenül meg kell határoznunk a generikus lényeg fogalmát.

Az ember generikus (fajlagos) lényege az a *differentia specifica* /megkülönböztető jegy/, melyben az ember minden más lénytől különbözik. Ez pedig a munka, a tudat, az egység és az egyetemlegesség összességként, a *praxisban* /gyakorlat/ alakul ki és történelmileg fejlődik. Az ember generikus lényege tehát a legmagasabb érték és az igazság ismerve.²

Az ember generikus lényege a domináció útján nyilvánul meg. A do-

* Átvett cikk a Szocializmus 1980. 7—8. számából.

mináció az ember mint „rendkívüli lény” öngazolási szükséglete, a létezés összességében.

A domináció fogalma a birtoklás fogalmával azonos.

Helyesen állapította meg Kant, hogy amennyiben az ember nem birtokol, nem is dominál, ezáltal nem is ember többé, hanem birtokolható és manipulálható eszköz. (Más lapra tartozik, hogy Kant szabadság-fogalma formális, mivel az ő domináció- és birtokfogalma kimerül az ember mint *citoyen* /polgár/ formális-jogi meghatározásával és nem jut el az ember *bourgeois*-i /tőkés/ létezésének elemzéséig.)

Az emberi domináció és birtoklás ontológiailag társadalmi-történelmi objektívációjában nyilvánul meg. A természet feletti domináció az embernek mint társadalmi lénynek a megvalósulása is egyidejűleg; önmaga feletti uralom és önmaga birtokbavétele. Az ember önmaga szubjektum-objektuma (Marx 1. tézise Feuerbachról).

A társadalmi-történelmi fejlődés folyamán a domináció elidegenült módon valósul meg. Az ember objektívációja történelemalakító, az objektíváció elidegenülése pedig történelmi jelenség. Az elidegenülés akkor jelentkezik, amikor az egyetemes-közösségi birtoklás helyébe a részleges-magán birtoklás lép; mint a passzív-manipulált objektum és az aktív-manipuláló szubjektum viszonya, az önuralom mint az egységesség teljességében levő szubjektum-objektum reláció helyett, illetve mint osztályviszony az osztály nélküli reláció helyett.

Ha azt a megkülönböztetést alkalmazzuk, mellyel Szám Attila választja külön az autentikus és az elidegenült szükségleteket, a domináció mint szükséglet elidegenülése a következőkben nyilvánul meg:

A domináció saját belső lényegből fakadó önállósága külső törvényeknek alávetetté válik. (Az ember eszközzé lesz: objektum-objektum reláció alakul ki.) A dominációnak a jövővel való egybehangoltsága a jelen általi korlátozottsággá szűkül. (Az ember teleológiai vetületei annak okszerű extrapolációjává erőtlenednek, ami „adva van”.) A domináció társadalmisága parciálissá válik. (A birtoklás osztály- és kizsákmányolás-meghatározottságú.) A domináció különfélesége egyféleséggé szűrkül. (Az ember uniformizált eszköz és ezért univerzálisan felhasználható; bármi célra /Marx, Grundrisse . . .) Tehát az embernek a természet, az osztálytársadalomnak az egyén, az egyik osztálynak a másik feletti elnyomó, emberietlen uralmává lesz.

A domináció nem szüntethető meg. Mivel az ember generikus szükséglete, *sub specia aeternitatis* /az örökkévalóság jegyében/ létezik, azaz mindaddig, amíg létezik az ember mint társadalmi lény.

Az elidegenült domináció „kívülről” nem szüntethető meg. Az elidegenületlen „külső” hatalommal kapcsolatos feltevések, amely „külső” hatalommal módjában volna megszüntetni az ember elidegenült objektívációjának meglévő formáját, a „kozmológiai teleológia” létezésével kapcsolatos feltevésekkel egyenértékűek (Lukács az *Ontológiában*) és állandósítják az ember manipulált objektum-állapotát.

Az elidegenült létezés forradalmi transzcendenciája csak „belülről” lehetséges; magából az elidegenült létezésből, illetve magában a létezésben, az elidegenült domináció és elidegenült birtoklás útján (osztályharc az osztályjelleggel szemben).

A forradalom szubjektuma a munkásosztály. A munkásosztály az egyetlen társadalmi réteg, melynek a domináció és a birtoklás iránti igénye egybevág a domináció és a birtoklás generikus szükségletével, lévén, hogy rajta kívül egyetlen társadalmi osztály sem érdekelt „a pusztulás veszélye mellett” a domináció mint generikus szükséglet kielégítése iránt.

Az öngazgatás a munkásosztály dominációja, célja a domináció elidegenülésének felszámolása. Mivel az elidegenülést megszüntető folyamat, az öngazgatás ontológiailag maga is elidegenült.

Az öngazgatás ontológiai megalapozottságának vizsgálatát az a szükséglet igazolja, hogy az elidegenülés megszüntetésének megfelelő alternatíváit kell feltárni.

A felsorolt kategóriák jelentéstartalmának érvényessége csakis a kapitalista termelési mód egzisztens szerkezetének és funkciójának elemzése útján verifikálható. Ennek kettős oka van: (1) a termelési mód meghatározza minden objektiváció szerkezetét és funkcióját; az emberek azok, „amit és ahogy” termelnek (Marx); és (2) korunk világában a kapitalista termelési mód a legelterjedtebb. A szocialista társadalmak „átmeneti szakaszok”.

A kapitalista termelési mód esetében a domináció általános jellemzői a következők: „A valós függetlenségen alapuló személyes függetlenség a másik nagy alakulat, melyben az anyag általános társadalmi cseréjének, az univerzális viszonyoknak, a minden oldali szükségleteknek és az univerzális hatalomnak a rendszere még csak kialakulóban van (Marx, 54—55). A tényleges függőséget a tőke hozza létre és „... kifejezi azoknak az összefüggéseknek és viszonyoknak az összességét, melyekben ezek az egyének kölcsönösen állnak” (Marx, 89). Ezeknek az összefüggéseknek az összessége a kapitalista társadalom (*Gesellschaft/társadalom*) vagyis nem a szabad személyiségek tényleges közössége (*Gemeinschafti* közösség), hanem a pénz — a tőke — valós közössége, mint az ember társadalmi létezésének reális, lényeges és lehetséges közössége (*Geldgemeinwesen/pénzlényegű* közösség); (V. ö. Marx 68., 71. és Tőke 1.).

A termelés alapját a szükségletek képezik (Marx, 16). Viszont „a termelés nemcsak anyagot juttat a szükségleteknek, hanem szükségletet is az anyagnak” (Marx, 17). A pénz közösségében tehát, ahol a szükségletek a kapitalizmusban rejlő törvényszerűségektől függően alakulnak, azaz a magántulajdonon alapuló kisajátítás dominációja „anyagával” összefüggésben. A munkás szükségleteinek kielégítése a birtokolt mennyiség által, azaz a domináció lehetséges keretei, illetve a pénz által korlátozott. Ezért „élvezeteinek köre nem minőségileg, hanem kizárólag mennyiségileg korlátozott” (Marx, 103). A munkásnak a domináció és

a birtoklás iránti szükséglete mennyiségi korlátozottsága az ember mint *citoyen* olyan módon törő általánosításának a következménye, melyet a polgári forradalmak hoztak létre a törvény előtti formális egyenjogúság tekintetében, a „megegyezés szabadságának” törvényes rendezésével, a munkaerő mint áru cseréjének folyamatában.

A „kvantitatív lehetőségek” kiterjesztése (magasabb munkabér, teljességében csökkentett munkaidő, növekvő szabad idő, nagyobb birtoklási lehetőségek, a domináció szükségletétől függő anyagi és szellemi szükségletek kielégítésének változatosabb módozatai stb.) csak egyike azoknak az elengedhetetlen feltételeknek, melyek között a tényleges emberi közösség, vagyis „a termelők mint szabad személyiségek szabad társulása”, azaz a *Gemeinwesen* létrejöhet (Marx, 55., 59—60). A „kvantitatív határok” visszazoritása (*The Affluent Society*/jóléti társadalom) még nem forradalom, mert nem változtat a kapitalista minőségben. Ez csak a kapitalista minőség extrapolációja. A munkás megnövekedett erejű dominációját és birtoklását (munkabér) csak olyan anyagi és szellemi javak birtoklására használja fel, melyek az úgynevezett „kvantitatív” szükségletek kielégítését szolgálják (Heller). Ez az irányultság állandósítja a munkásosztály emberi lényegének tényleges elszegényedését és mind szilárdabbá kövesíti kizsákmányolt lényegét, „a szerencsétlenség eufóriáját” (Marcuse).

Mivel a munkás léte mennyiségileg meghatározott (ő meghatározott összegű pénz-munkabér, ő eszköz), létezése minőségileg is korlátozott. Ő a tőke alkati része. A munkásosztály tehát „magánvalóságában” a tőke mint egyetlen domináns minőség vagy szubjektum kvantitása (összességének része). Ezért a munkás szükségleteinek „kvalitatív korlátlan-ságáról” beszélni illuzórikus volna, hiszen a szükségletek kielégítése kizárólag az „adott” minőség keretei között mehet végbe. A „kvalitatív határok” lerombolása a kapitalista termelési mód felszámolását jelentené. Marx kategórikus: „Ami mégis lényeges, az az, hogy a munkás számára a csere célja szükségleteinek kielégítése. A csere tárgya közvetlen szükségleti tárgy, nem pedig csereérték mint olyan... Amit ő cserél, az nem csereérték, nem gazdagság, hanem életszükséglet, olyan létfenntartási tárgyak, melyekkel általános fizikai, társadalmi stb. szükségleteit elégíti ki. Ez a munkás munkájának termelési költségei által mért, meghatározott egyenérték a léteszközökben, a tárgyiasult munkában” (Marx, 104). A munkás tehát valódi minőséget ad és pótszert kap helyébe, emellett még ezek fogyasztásában is korlátozva van.

A domináció tehát mint generikus szükséglet azonos a munkásosztály dominációjával, mivel a munkásosztály dominációja azt jelenti, hogy ő maga teremti meg és elégíti is ki saját maga „kvalitatív” szükségleteit, vagyis hogy ontológiailag ő a termelés szubjektum-objektuma. A kvalitatív szükségletek jelentik az ember társadalmi öngazolásának minden tartalmát és formáját, azzal a feltétellel, hogy fennáll a munkásosztály dominációja és birtoklása saját maga termékei felett. Ezek szerint a szük-

ségletek fajtái és tartalma kielégítésének kvantitatív határai egy szabad társadalomban alapjában véve kétféleképpen határozhatók meg. Egyrészt, a szükségletek kielégítésének határai a mennyiségtől, a tárgyasult munka birtoklásának mértékétől függnnek. Másrészt, emellett a szabadság mellett (szabad az oksági szükségszerűségtől), a domináció és birtoklás iránti igény kielégítésének határai a munkásosztály illetékességének és kisajátítási uralmának fokától is függnnek, vagyis a javak felhasználásának céljáról és módjáról való döntés jogától. Hogy valakinek például víkendháza van, vagy képes (és van ideje is) élvezni a komoly zenét stb. attól függően lesz „kvantitatív” (elidegenült) vagy „kvalitatív” (autentikus) szükséglet, hogy milyen értelmű a domináció mint generikus szükséglet. Amennyiben ez a birtoklás a kisajátítás állandósítását jelenti, úgy elidegenült; abban az esetben, ha magának a termelőnek a szolgálatában áll, akkor szabad. Tehát — mivel a domináció generikus szükséglet, nem az elidegenült ember *hybrise* /elkorcsosult változata/ és nem lehet az elidegenülés forradalmi transzcendenciájának akadály. (Itt csak mellékesen hívom fel a figyelmet Marcuse-nak a dominációval kapcsolatos bírálatának és Marx kritikájának téves értelmezésére, mint aki /Marx/ „megtartott valamennyit az embernek a természet feletti dominációja hybriséből /Marcuse/. Marcuse nem általában a dominációt vitatja; az ő kritikája az elidegenült domináció ellen irányul. Ezért az ő tézise „az ember és a természet kibékülésének esztétikus dimenziójáról” nem jelenti minden fajta domináció megtagadását, mert ez az ember mint „emberi, természeti, tehát társadalmi lény” dezintegrációját jelentené. Következésképpen, mindazok az elméletek, melyek a szabadságot a dominációról való abszolút lemondástól teszik függővé, és ezzel összefüggésben a meglevő társadalmi alakzatban, kiváltképp az öngazgatásban, tagadják a domináció szükségességét, *bybrist* jelentenek, utópisztikus alternatívákat és ezáltal forradalomellenessé válnak.)

Az öngazgatás ezek szerint a munkásosztály önmaga feletti dominációjaként és tulajdonaként konstituálódik. Amikor a tulajdonról, az ember generikus lényegének jelzője értelmében beszél, Marx a következőket mondja: „A tulajdon tehát elsődlegesen semmi mást nem jelent, mint az ember viszonyulását a maga természetes feltételeihez, melyek hozzátartoznak mint sajátjai, és amelyek önmaga létezése által feltételezettek; az ezekhez való viszonyulással mint önmaga természeti feltételezettségével, melyek mintegy az ő meghosszabbított kezei. Ő valójában nem is viszonyul saját termelési feltételeihez, hanem kettősségben létezik: mind ő maga — szubjektíve, mind pedig önmaga egzisztenciájának ezekben az anorganikus feltételeiben” (Marx, 203). A leírás az öközösségi rendre vonatkozik, ahol az ember „határai” önmaga fejletlensége által meghatározottak, de ahol a közösség még nem bomlott antagonisztikus osztályokra. A „pénz közösségében” az ember saját egzisztenciája anorganikus feltételeihez úgy viszonyul, mint ellenséges hatalmakhoz;

kvalitatív önigazolása már ebből az alap-*attitude*-ből /magatartás/ kifolyólag lehetetlen. Ebből az alapvető viszonyból következik a társadalmi objektum-objektum reláció, melyben az egyetlen szubjektum a tőke. Emiatt azután a generikus lényeg kisajátítása — elidegenülésének megszüntetése — a domináció kisajátítását igényli; olyan értelemben, hogy felszámolja az ember eszköz-jellegét. A szocialista forradalom és az önigazgatás bevezetése tehát szükségszerű, ontológiai feltétele a fennálló emberietlenség (egyének feletti kizsákmányoló szervezetként értelmezve), mint a tévesen *humanizmusként* felfogott elidegenült *humanitás* túlhaladásának.

Ez bonyolult folyamat; a proletárforradalmak „... mindaddig újra és újra meghátrálnak saját céljaik meghatározatlan nagysága előtt, amíg olyan helyzet nem alakul ki, melyből nincs visszalépés...” (Marx: Louis Bonaparte...). E folyamat dialektikája megköveteli, hogy az önigazgatás kialakításakor figyelembe vegyünk a munkásosztály ontológiai meghatározó tényezőit. A „kvantitatív” szükségletek állandósulási tényezője beivódott a jelenlegi munkásosztály pórusaiba, a „kvalitatív” szükségletek tudatosodása pedig (a szükségletek átalakulása meghatározatlan törekvésből tudatosan átélt motívummá) kizárólag a társadalmi szerkezet és funkció anyagi megváltoztatásából születhet, nem pedig mint fennkölt erkölcsi ideál, mely „tisztán hullik” valamiféle „termékeny munkástalajra”. Ebből következik, az iránymutató figyelmeztetés fontossága: „Mi még az átmeneti szakaszban vagyunk, olyan ellentmondások között, melyek — ha a forradalmi erők szervezett, tudatos akciójával le nem küzdjük őket — olyan törekvéssé és jelenséggé válhatnak, amelyek szemben állnak a társadalmi viszonyok szocialista tartalmával” (Tito, 32).

Az önigazgatásnak, mint a munkásosztály dominációjának megvalósítása nem egyszerűsíthető le a tulajdon mint tárgyiasult munka mennyiségileg körülhatárolt birtoklásának egyszerű tagadására. A modern társadalomban a tulajdonnak ez a formája a szükségletek kielégítésének szükséges határa és mértéke. Az önigazgatásban is a birtoklás határozza meg az élő munka kisajátításának erőterét a piaci csere útján, tekintet nélkül a különböző változataira. Amennyiben a forradalmi aktus csak a „magánbirtokosok” felszámolásában merül ki, és helyükbe egy másik „kollektív testület” lép, ezt a változást pedig nem kíséri a társadalmi viszonyok egészének kisajátításával kapcsolatos döntési hatalom tartalmi újraelosztása, úgy nem szűnnek meg a pénz közössége — *Geldgemeinwesen* — uralmának elidegenült viszonyai. Ebben az esetben az önigazgatás olyan fonák helyzetbe jut, ahol a munkásosztály nem birtokol ugyan, de formális (*citoyen*-i) tulajdona van, vagy a totalitarizmus formájában megismétlődik az ősközösségi állapot, ahol az emberek „... még csak birtokolnak, de nincs tulajdonuk” (Marx, 28). Az önigazgatás mindkét esetben „participációvá”, *Mitbestimmung*-gá /döntéshozatalban való formális részvétellé/ sekélyesedik.

Lefébre elmélete arról, hogy a munkásosztály ontológiai lényegénél fogva forradalmi, de nem mindig forradalmi társadalmi funkciójánál fogva, az öngazgatás pusztán társadalmi funkcióvá való formalizálásának veszélyére hívja fel a figyelmet. Az öngazgatás forradalmasításának feltétele az az osztályöntudat, mely a birtoklás megszüntetését szorgalmazza, azét a birtoklásét, amely a döntési hatalmat a nem termelő, de irányító struktúrának juttatja. Ez az öntudat valójában a domináció iránti generikus szükséglet kielégítésére törekszik; a termelő-irányító szubjektum-objektum státus elérésére. Az öngazgatású fejlődésnek a műszaki-technológiai tökéletesedés végtelen folyamata feltételeihez kötése az ember mint *bourgeois* univerzalizációjának kísérletét jelenti. Úgy vélik, hogy a „kvantitatív” határok visszaszorítása a társadalmi osztályok (tulajdonképpen: *stratum/réteg*) közötti különbség eltörléséhez vezet. Az ilyen „osztályok” között csak kvázi-eszmei különbségek létezhetnek, melyek a szindikalista forrás, vagy a parlamentáris játék velejárójaként az öngazgatású (valójában: kvázi-öngazgatású) *establishment* (hatalmi rendszer) feltételei között horizontális és vertikális társadalmi dinamikát eredményeznek. Ez az öngazgatás úgynevezett technokrata koncepciója, melyből a munkás-osztályjellegű lényeg teljes egészében hiányzik.

Ehhez a tézishez kapcsolódik a „metropolis” koncepciója, melyben a munkásosztály a kizsákmányoló-domináns egész integrális részévé válik, szemben a kizsákmányolt „perifériával”. Ez a koncepció az öngazgatási fejlődés nivellálását sürgeti, vagyis a lemondás, a takarékoság, a kiegyensúlyozott fejlődés szükségességét hirdeti. Ennek a koncepciónak a központjában a „kozmológiai teleológia” áll, melyet Marx, akárcsak a „nivellált kommunizmust”, elvet (v. ö. Marx, Tőke 1.).

Az öngazgatás technokrata koncepciója abból a téziséből fakad, mely a kapitalizmus bukását a belőle fakadó spontán krízisektől várja: ezek a „jólét gazdasága (*largescale industries/nagyipar*) által meghatározottak, de lényegében megegyezik a „metropolis” és a „periféria” összeférhetlenségének tézisével is. Egyik koncepció sem veszi tekintetbe a munkásosztály mint a domináció szubjektum-objektumának ontológiai lényegét. Ha a munkásosztály forradalmisága kizárólag a „szükségletek kvantitatív határai visszaszorításától” függne, akkor az anyagi jólét a munkásosztály eltűnéséhez vezetne, vagyis odáig, hogy „a metropolisban nincs több munkásosztály”. Másrészt viszont az a törekvés, hogy a „periférián” a munkásosztály anyagi előrehaladását lassítsa, a munkásosztály fogalmát teszi meghatározatlanná, tekintettel arra, hogy a periféria „földrajzi” fogalmával való mesterkedés eltörli a „kizsákmányolt” rétegek közötti különbségeket (a forradalmi erők heterogén, eilentes nézeteket valló szociális csoportosulásokká forgácsolódnak). Problematikussá válik tehát annak a „forradalmi szikrának” a kipattanása, melynek az volna a feladata, hogy fellobbantsa a szabadság lángját. Úgy tűnik, hogy az ilyen szikra a megalapozatlan, az absztrakt

humanitásra való ideális „vágyakozásban” (*sollen/kelleni*) van meg, mely azonban semmiféleképpen sem konkretizálható.

Ezek szerint egyetlen lehetőség marad: kitartani a harmadik lehetséges alternatíva mellett. Ez pedig: harc azért, hogy a hatalmi döntéshozatalt a társadalmi viszonyok összességében különválasztani attól a társadalmi struktúrától, melynek irányító-birtokos funkciója van. Ez a harc viszont feltételezi a munkásosztály forradalmi élcsapatának — a mi esetünkben a Kommunista Szövetségnek — létezését és aktív szerepét. Ezáltal ennek az élcsapatnak a szerepe is ontológiailag feltételezetté vált. Objektíve arra kényszerül, hogy ne maradjon meg „az elméletileg igazolt, de gyakorlatilag kellőképpzen még nem felülvizsgált ‚szükséges’ (*sollen*) szabályozójának pozícióin”. A döntési jog kisajátítása objektív folyamat, melyben a munkásosztály mind illetékesebbé válik a döntéshozatalra, szubjektíve éppúgy, mint objektíve. Maga a döntéshozatal kisajátításának folyamata (azon lehetőségek és hatalom területén, melyet a birtoklás fejlettsége, vagyis a tárgyiasult munka lehetővé tesz) olyan irányban is hat, mint nevelési folyamat, az osztályöntudat megszilárdítása. A Kommunista Szövetsége ennek a folyamatnak kezdeményezője és irányítója, és saját osztályának tartozik felelősséggel. Az élcsapat felelőssége egyúttal maga az osztály öntudatának a mércéje is, és fordítva: az osztály kompetenciáinak szélesedésével párhuzamosan növekszik az élcsapat felelőssége is.

Ennek az elvnek, a *mutatis mutandis*-nak /a megváltoztatandók megváltoztatásával/ kell érvényesülnie a munkásosztály és a többi szocialista irányultságú társadalmi réteg és osztály viszonyának stratégiájában is. Minden olyan történelmi helyzetben, ahol az érdekek rangsorolására került sor, vagyis ahol ideológiailag kiélezték az állítólagosan lényeges különbségeket a munkásosztály és — mondjuk — a parasztság érdekei között, válságóc alakult ki. Ilyenkor az élcsapat is „birtok nélküli tulajdonossá” vált, jöllehet az össz társadalmi hatalom koncentrációja birtokában; az elidegenülés megszemélyesítőjévé. Ezeknek az eseteknek az elemzése azonban meghaladja ennek a visszapillantásnak a kereteit, mely szuprapolitikai céllal íródott, éppen ezért politikai értékelést igényel.

Fordította Szöllösy Vágó László

Jegyzetek

- ¹ Öngazgatás alatt az egész szövegben a XX. század hervenés éveinek jugoszláviai szocialista öngazgatása értendő, mint a munkásosztály dominációjának egzisztens módja.
- ² A részletes argumentáló utalásokat lásd a cikk végén — olvasható a szerző lábjegyzetében, ezek azonban a kéziratban már nincsenek meg.

Felhasznált irodalom

- Marx, Karl: Temelji slobode, „Naprijed”, Zagreb (Fragmenti iz Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie)
- Marx, K. Engels, F.: Izabrana dela, I. kötet, „Kultura” Beograd, 1949. 227. oldal
- Tito, Josip Broz: Referat predsednika Tita i rezolucije X kongresa SKJ, „Komunist” Beograd, 1974. 32. oldal
- Szám Attila: Kriza i revolucionarni subjekt, RU Subotica, 1980.

Rezime

Dominacija kao potreba i samoupravljanje kao dominacija

Ovaj tekst nedavno preminulog Ferenc Bodrogyvárija, docenta Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, pisan je neposredno pred njegovu smrt, odnosno poslednji je njegov rad, verovatno i nedovršen. Na srpskohrvatskom jeziku objavljen je u časopisu Socijalizam br. 7—8. 1980.

Cilj napisa — kako navodi sam autor — jeste identifikacija samoupravljanja kao načina zadovoljavanja čovekove generičke potrebe za dominacijom, radi ispoljavanja-razvijanja stvaralačke moći čovekove generičke suštine; pod „samoupravljanjem” podrazumevajući socijalističko samoupravljanje u Jugoslaviji, ovih — sedamdesetih — godina, kao egzistentni način dominacije radničke klase.

U argumentaciji svojih polaznih pretpostavki autor polazi od određivanja onih osnovnih kategorija, na kojima zasniva svoje izlaganje, od sažetog pojmovnog razrađivanja generičke suštine, dominacije, posedovanja, dolazeći tako do samoupravljanja, koje definiše kao „dominaciju radničke klase, radi ukidanja otuđene dominacije”, tj. do procesa razotuđivanja.

Istraživanje ontološke utemeljenosti samoupravljanja autor smatra opravdanim zbog potrebe da se pronadu adekvatne alternative razotuđivanju. U prikazivanju ontogeneze dominacije, od opštih karakteristika dominacije u kapitalističkom načinu proizvodnje, pa do konstituisanja samoupravljanja, pruža se uvid u široki spektar odnosa u kapitalističkom društvu, te u evoluciju tih odnosa, koja evolucija vodi do socijalističke revolucije i uspostavljanja samoupravljanja, kao prisvajanja dominacije u smislu ukidanja čovekove sredstvenosti, kao dominacije i vlasništva radničke klase nad samom sobom.

Pored argumentovanog izlaganja svojih postavki, autor upozorava i na opasnost od formalizovanja samoupravljanja: kao što je odlučivanje vezano za neproizvođačku, upravljačku strukturu, ili tehnokratska koncepcija samoupravljanja — na primer, ukazujući na treću moguću alternativu, a to je borba za odvajanje moći odlučivanja od one društvene strukture, koja ima funkciju upravljača-posednika.

Summary

Domination as a Necessity and Selfmanagement as a Domination

This study of Ferenc Bodrogyári, the philosopher, who died not long ago (1980.) and was the member of the Faculty of Philosophy in Novi Sad — was written before his death, and also it is his last work, probably unfinished. It was published on serbocroatian language in the journal „Socialism” vol. 7—8., 1980.

The aim of this study — says the author — is the identification of selfmanagement as a way of satisfying the generical needs of the individual, the need of domination, in expressing — developing the creative power which is the individual's generical sence; meaning by „selfmanagement” the socialist selfmanagement of Yugoslavia, in the seventies, as an existential way of domination of working class.

The argumentation on his basic presumptions, the author starts with determining the elementary chategories; generic essence, domination, possession, coming to selfmanagement which he explains as „the domination of working class, in order to abolish the alien domination”.

The author finds that researching the ontologic lease of selfmanagement is justified, because it helps in finding the adequate alternatives of abolishing alien domination. When reading the description of the ontogenesis of domination, we can get a picture of domination in the capitalistic production system, and the constitution of selfmanagement, the wide spectrum of relations in the capitalistic society, and the evolution of these relations leading to the socialist revolution and creation of selfmanagement which means usurpation of domination by the working class.

Beside the above mentioned statement, the author draws attention to the danger of formalizing selfmanagement such as decisionmaking in nonproductional, management structures or tehnocratic concept of selfmanagement and the third possible alternative, which is the fight for separating the power of deciding and the structure which has the function of managing and possessing.